

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2019

YEARBOOK

2019



ГОДИНА 10
БРОЈ 14

VOLUME X
NO 14

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ



ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2019
YEARBOOK
2019

ГОДИНА 10
БР. 14

VOLUME X
NO 14

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY



ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

вонр. проф. Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Виолета Димова
вонр. проф. Драгана Кузмановска
проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска
проф. д-р Светлана Јакимовска
доц. д-р Ева Ѓорѓиевска

Редакциски одбор

проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Нецати Демир – Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Цанин – Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамариќ – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Гуришиќ-Бекановиќ – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глушица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
доц. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
доц. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Зузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
доц. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија
проф. д-р Светлана Јакимовска, доц. д-р Марија Кукубајска, проф. д-р Луси Караниколова-Чочоровска, доц. д-р Ева Ѓорѓиевска, проф. д-р Махмут Челик, проф. д-р Јованка Денкова, доц. д-р Даринка Маролова, доц. д-р Весна Коцева, виш лектор м-р Снежана Кирова, лектор м-р Наталија Поп-Зариева, лектор м-р Надица Негриева, лектор м-р Марија Крстева

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

доц. д-р Ева Ѓорѓиевска

Јазично уредување

Лилјана Јовановска
(македонски јазик)

лектор м-р Биљана Петковска, лектор м-р Крсте Илиев, лектор м-р Драган Донов
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров, Благој Михов

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ 10-А п. факс 201, 2000 Штип Р. Македонија



YEARBOOK FACULTY OF PHILOLOGY

For the publisher:

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Editorial board

Prof. Blazo Boev, PhD

Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD

Prof. Violeta Dimova, PhD

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Ass. Prof. Eva Gjorgjievska

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD — University of Malta, Malta

Prof. Necati Demir, PhD— University of Gazi, Turkey

Prof. Rıdvan Canım, PhD— University of Edrene, Turkey

Prof. Stana Smiljkovic, PhD— University of Nis, Serbia

Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD— University Paris Est, France

Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD — University Paris 7 – Denis Diderot, France

Prof. Ronald Shafer— University of Pennsylvania, USA

Prof. Christina Kkona, PhD— Hellenic American University, Greece

Prof. Zlatko Kramaric, PhD— University Josip Juraj Strosmaer, Croatia

Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD— University of Zagreb, Croatia

Prof. Tatjana Gurisik- Bekanovic, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Prof. Rajka Glusica, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Ass. Prof. Marija Todorova, PhD— Baptist University of Hong Kong, China

Ass. Prof. Zoran Popovski, PhD— Institute of education, Hong Kong, China

Prof. Elena Andonova, PhD— University Neofit Rilski, Bulgaria

Diana Mistreanu, MA— University of Luxembourg, Luxembourg

Prof. Zuzana Barakova, PhD— University Pavol Joseph Safarik, Slovakia

Ass. Prof. Natasa Popovik, PhD— University of Novi Sad, Serbia

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Ass. Prof. Marija Kukubajska, PhD, Prof. Lusi

Karanikolova-Cocorovska, PhD, Ass. Prof. Eva Gjorgjievska, PhD, Prof. Mahmut

Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD, Ass. Prof. Darinka Marolova, PhD,

Ass. Prof. Vesna Koceva, PhD, lecturer Snezana Kirova, MA, lecturer Natalija Pop-Zarieva,

MA, lecturer Nadica Negrievska, MA, lecturer Marija Krsteva, MA

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Ass. Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Language editor

Liljana Jovanovska

(Macedonian language)

lecturer Biljana Petkovska, lecturer Krste Iliev, lecturer Dragan Donev

(English language)

Technical editor

Slave Dimitrov, Blagoj Mihov

Address of editorial office

Goce Delchev University

Faculty of Philology

Krste Misirkov b.b., PO box 201 2000 Stip, Republic of Macedonia



СОДРЖИНА CONTENTS

Јазик

Надица Негриевска

ПОТЕКЛОТО НА ПРЕДЛОЗИТЕ ВО ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК

Nadica Negrievska

THE ORIGINS OF PREPOSITIONS IN ITALIAN LANGUAGE 9

Дејан Маролов

ДЕТЕРМИНАЦИЈА И ДЕМАРКАЦИЈА НА ПОИМИТЕ

„МАЛА ДРЖАВА“ И „МАЛА СИЛА“

Dejan Marolov

DETERMINATION AND DEMARCATION OF THE TERMS

“SMALL STATE” AND “SMALL POWER” 17

Даринка Маролова, Марина Христовска

СИНТЕТИЗАМ И АНАЛИТИЗАМ ВО ГЕРМАНСКИОТ И

ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Darinka Marolova, Marina Hristovska

SYNTHETISM AND ANALYTISM IN GERMAN AND

MACEDONIAN LANGUAGE 29

Култура

Ана Витанова-Рингачева

ШАМАНИСТИЧКИ РЕЛИКТИ ВО

РУСАЛИСКИОТ ОБРЕДЕН КОМПЛЕКС

Ana Vitanova-Ringacheva

SHAMANIC RELICS IN

RUSSAL RITUAL COMPLEX 37

Krste Iliev, Natalija Pop Zarieva, Marija Krsteva, Dragan Donev

THE ORIGINS OF THE SEVEN DEADLY SINS 49

Книжевност

Marija Krsteva, Dragan Donev, Kristina Kostova

OUTLINE OF FICTIONAL APPROPRIATIONS OF

F. SCOTT AND ZELDA FITZGERALD 57

Наташа Сараfoва

ЖЕНАТА ВО САЈБЕР-ПРОСТОРОТ

Natasa Sarafova

WOMEN IN CYBERSPACE 61

Наталија Поп Зарева, Крсте Илиев, Драган Донеv

ДРАКУЛА НА БРАМ СТОКЕР: СУЕВЕРИЕ ИЛИ РЕЛИГИЈА?

Natalija Pop Zarieva, Krste Iliev, Dragan Donev

BRAM STOKER'S DRACULA: SUPERSTITION OR RELIGION? 69



Методика

Neda Radosavlevikj, Hajrulla Hajrullai
ENHANCING LEARNING AUTONOMY IN AN ESP CLASS BY USING
LMS GOOGLE CLASSROOM 77

Марија Тодорова
НАСТАВАТА ПО ШПАНСКИ КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК ВО
РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
Marija Todorova
TEACHING SPANISH AS A FOREIGN LANGUAGE IN THE
REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA 85

Весна Коцева
РЕАКТИВНА ИМПЛИЦИТНА НАСТАВА НАСПРОТИ
ДИРЕКТНА ДЕДУКТИВНА ПРОАКТИВНА ЕКСПЛИЦИТНА НАСТАВА
Vesna Kocева
REACTIVE IMPLICIT INSTRUCTION VS.
DIRECT DEDUCTIVE PROACTIVE EXPLICIT INSTRUCTION 93

Марија Тодорова
МЕЃУКУЛТУРНИ РАЗЛИКИ ВО ВЕРБАЛНАТА И
НЕВЕРБАЛНАТА КОМУНИКАЦИЈА
Marija Todorova
INTERCULTURAL DIFFERENCES IN VERBAL AND
NONVERBAL COMMUNICATION 103

Прилози

Ева Ѓорѓиевска
АМЕРИКАНСКИ ПРЕДАВАЊА ОД ИТАЛО КАЛВИНО
Eva Gjorgjievska
AMERICAN LECTURES BY ITALO CALVINO 113

ПОТЕКЛОТО НА ПРЕДЛОЗИТЕ ВО ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК

Надица Негриевска¹

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
nadica.markoska@ugd.edu.mk

Апстракт: Предлозите се едни од најупотребуваните јазични единици во јазиците што ги поседуваат. Овие јазични единици имаат многу значајна функција во економијата на говорот: да ги поврзуваат различните елементи во реченицата и да воспоставуваат однос меѓу различни елементи во реченицата. Предлозите се поврзани со категоријата падеж, а во јазиците каде што деκлинацијата е загубена, каков што е случајот со италијанскиот и македонскиот јазик, предлозите ги преземаат функциите на падежите или на падежните флексии и тие ги изразуваат односите меѓу зависните и главните членови во синтагмата и во реченицата. Во нашиот труд ќе направиме еден историски преглед на предлозите во италијанскиот јазик со цел да ја увидиме поврзаноста на овие јазични единици со падежите во латинскиот јазик затоа што прилошките определби кои ги означуваат италијанските предлози, во класичниот латински јазик се изразуваат исклучиво со помош на падежите.

Клучни зборови: *предлози, потекло, латински јазик, деκлинација, прилошки определби, падежи*

THE ORIGIN OF THE PREPOSITIONS IN ITALIAN LANGUAGE

Nadica Negrievska¹

¹Faculty of Philology, Goce Delchev University, Shtip
nadica.markoska@ugd.edu.mk

Abstract. The prepositions are one of the most used linguistic units of the language they pertain to. These linguistic units have a very important role in the economy of the language: to connect different parts of the sentence and to establish relation between the different parts of the sentence. The prepositions are associated with the cases, and in the languages that lose the case declension over time, like the Italian and Macedonian language, the prepositions assume the function of the cases or the flexion and they represent the relation between the subordinate and main clause of the syntagm and the sentence. In our paper we are going to analyse the historical evolution of the prepositions in the Italian language in order to understand the connection of these linguistic units with the cases in the Latin with the view of the fact that the adjuncts that represent the Italian prepositions in the Classical Latin were solely expressed by the use of the cases.

Keywords: *prepositions, origin, Latin language, declension, adjunct, cases*

Вовед

Предлозите, како едни од најупотребуваните јазични единици во јазиците што ги поседуваат, се сфаќаат само како зборови што поврзуваат, како општи релатори или маркатори на односите. Најдоследен претставник на формалното и апстрактно сфаќање на предлозите како лексеми што упатуваат на некој однос е Виго Брондал (Brøndal, 1967). Тој ги дефинира предлозите како „зборови кои ги карактеризира само логичкиот елемент *relation*, односно предлозите се чисти односи или зборови кои изразуваат чисти односи независно од објектите или ситуацијата“ (Brøndal, 1967, str. 25). Пристапот според кој предлозите изразуваат некаков општ однос меѓу две јазични единици точната интерпретација на исказот ја темели пред сè на контекстот. Ваквото функционално сфаќање на предлозите потекнува уште од 16 век кога се согледала сличност меѓу падежните афикси и предлозите. Така предлозите изразуваат само општ однос меѓу два елемента, а конкретната интерпретација на односите произлегува од контекстот. Функционалното сфаќање на предлозите имплицитно е присутно уште во дефиницијата на предлозите од страна на Аристотел кој ги означува предлозите како „сврзници“, а „сврзниците“ според него ги опфаќаат сите зборови кои не се именки или глаголи. Основна функција им е да ги поврзуваат именките со глаголите во речениците, а сами по себе немаат значење.

Во западната култура, Грците први ја одредиле категоријата предлог и воочиле дека заедничко прототипно својство на сите јазични единици во таа категорија е нивната местоположба пред друга јазична единица со која формираат целина. Прв кој ги издвоил предлозите како самостојна јазична категорија, бил Дионизиј Трачанин во делото *Граматички вештини* (Τέκhnῆ γραμματικῆ) каде што ги одредил предлозите како зборови кои стојат пред сите други делови на исказот во сложенките и во синтагмите (Трачанин, 1995, str. 173). Грчкото име за предлозите *próthesis* означува „сместено или стои напред“, а латинското име *praepositio* е буквален превод на грчкиот термин. Под влијание на традиционалната лингвистика во голем дел современи европски јазици овој вид збор се именува со сложенка во која првиот дел значи „напред, пред“, на пример: во германскиот јазик за именување на категоријата предлог се користи името *Vorwort* (пред збор), во италијанскиот јазик терминот *preposizione* води потекло од латинскиот збор *praepositio*, па значењето му е (стои напред), во полскиот *przyimek* (пред именка), во албанскиот јазик *parafjalë* (пред збор) итн. (Bortone, 2010, str. 5).

Секој предлог располага со свои автономни семантички елементи, но во исто време претставува елемент кој има функција да поврзува и според тоа неговото значење го добиваме во однос на видот на зависност која се определува во составот елемент + предлог + елемент и во однос на значењата на одделните зборови кои се поврзани со посредство на предлогот. Како што е познато, предлозите се поврзани со категоријата падеж, а во јазиците каде што деклинацијата е загубена, каков што е случајот со италијанскиот и македонскиот јазик, предлозите ги преземаат функциите на падежите или на падежните флексии и тие ги изразуваат односите меѓу зависните и главните членови во синтагмата и во реченицата. Значи, со помош на предлозите се означувале сите прилошки определби кои во класичниот латински јазик се изразувале исклучиво со помош на падежите.

Потеклото на предлозите во италијанскиот јазик

Латинскиот јазик во најстаро време бил говорот на градот Рим и неговата околина. Се нарекува латински по италското племе *Latīni* кое живеело во покраината *Lātium* каде што е сместен градот Рим. Како што се ширела римската држава, така се

зголемувало и подрачјето каде што се говорел латинскиот јазик. Кога Римската Република завладеала со целиот Апенински Полуостров, латинскиот јазик како службен јазик ги потиснал останатите италски јазици меѓу кои најзначајни биле умбриски (во покраината Умбрија) и оскиски (во Јужна Италија). По долги војувања Рим ја наметнал својата власт и врз народите од брегот на Средоземното Море во Европа, Африка и Азија, и така латинскиот јазик станал светски јазик (Gortan & Gorski & Pavao, 1982, str. 11).

Латинскиот јазик припаѓа на групата индоевропски јазици. Индоевропската група на јазици ја сочинуваат многу јазици кои се користат или се користеле во Европа и во дел од Азија. Од Европа се вбројуваат следните јазици: келтските јазици, латинскиот, италските јазици, германските јазици, грчкиот, албанскиот, балтичките и словенските јазици.

Кај индоевропските јазици се забележуваат повеќе совпаѓања на граматичко и лексичко рамниште, а тоа е доказ дека сите потекнуваат од еден ист јазик, индоевропскиот.

Употребата на латинскиот јазик како жив јазик започнува најверојатно во осмиот век пр.н.е. (обемна пишана документација постои почнувајќи од третиот век пр.н.е.) и завршува во периодот помеѓу 17 и 18 век н.е. кога се раѓаат романските јазици (Dardano & Trifone, 1997, str. 36). Тие претставуваат резултат на еден долг процес на еволуција и диференцијација на латинскиот јазик.

Од говорниот латински јазик во одредени провинции на римската империја се создале денешните романски јазици: португалскиот, шпанскиот, францускиот, италијанскиот и романскиот јазик. Но, долго време латинскиот јазик останал да се употребува како пишан јазик. За првпат народниот јазик станува позначаен во Италија во тринаесеттиот век. Голем број наратори, есеисти, нотари и поети го користеле народниот јазик во своите дела. Но, уште од деветтиот и десеттиот век во некои делови на Италија се појавиле сведоштва за пишани текстови на јазикот кој всушност се говорел. Околу деветнаесеттиот век се појавила гатанка на јазик кој бил мешавина од латински и народен венетски: тоа е првиот документ на италијански јазик и првиот текст од италијанската литература. Гатанката од Верона, името го добива по библиотеката во која е чувана и која се наоѓа во градот Верона, а претставува споредба меѓу чинот на пишување и на орање (Dardano & Trifone, 1997, str. 277):

*Se pareba boves, alba pratalia araba,
albo versorio teneba et negro semen seminaba;*

односно: „Spingeva avanti i buoi (= le dita), arava prati bianchi (= la pergamena), teneva un aratro bianco (= la penna d'oca) e seminava un seme nero (= l'inchostro)“. Решението на гатанката е „писател“, кој со своите прсти, слични на говедата на селаните, го држи пенкалото (l'aratro bianco) со кое пишува на листот (il prato bianco), сејќи црно семе од мастилото (l'inchostro). Јазикот на текстот сè уште не може да се нарече народен: станува збор за средновековен латински јазик со некои народни елементи, како на пример, испуштањето на финалното *-t* во глаголите *pareba, araba, teneba, seminaba*, или употребата на *albo, versorio, negro*, наместо *album, versorium, nigrum*.

Уште позначајна употреба на народниот јазик се забележува во еден краток напис од деветтиот век (Dardano & Trifone, 1997, str. 277). Во римската катакомба од Комодила некој религиозен човек, на една фреска го напишал следниот натпис: *Non dicere ille secreta a bboce*, или „Non dire le secrete ad alta voce“. *Le secrete* претставувале тајните молитви на мисата или „*preghiere segrete*“ кои се изведувале во тишина. Од лингвистичка гледна точка значајно е што формата *ille* има функција на член, а не на

показан збор како во латинскиот јазик. Формата *dicere* (*dire*) е типична за античкиот дијалект во Рим.

Народниот или говорниот латински јазик бил јазик употребуван од сите општествени слоеви, со многу разлики и нијанси во зависност од потеклото и општествената припадност на говорителите. Јазик, кој за разлика од класичниот латински, бил подложен на временски и просторни промени заедно со развојот на општеството во кое се говорел. Пomeѓу класичниот латински и народниот латински јазик постојат разлики кои се однесуваат на ниво на фонологијата, морфологијата, синтаксата и лексиката. Но, сепак не станува збор за два јазика, туку за два аспекта на еден ист јазик. Разликите кои постојат меѓу литературниот италијански и говорниот италијански јазик денес можеби се многу мали и незначајни, но на некој начин би можеле да ги споредиме со оние кои го разликуваат класичниот од народниот латински јазик.

По распадот на римската држава латинскиот јазик бил сочуван како јазик на науката и книжевноста низ целиот среден век, па сè до почетокот на новиот век. Денес ниту еден народ не го говори овој јазик, но сепак латинскиот јазик често се користи во науката, особено во терминологијата на многу науки.

Италијанскиот јазик ја има изгубено категоријата падеж. Јазиците кои имаат флексија на именките (како грчкиот или латинскиот од античките јазици, и германскиот, рускиот и други, од модерните јазици) ги изразуваат синтаксичките односи кои ги поврзуваат зборовите во реченицата со помош на падежите кои претставуваат морфолошки промени на зборот: на пример, латинскиот термин *domīnus* (*il signore* = господинот), *domīni* (*del signore* = од/на господинот), *domīno* (*al signore* = на господинот). Исто така се бележи и комбиниран начин на изразување на ваквите односи, односно со помош на предлозите и со падежите: *Eo in urbem* (*Vado nella città* = Одам во градот). Јазиците кои немаат падежи, ваквите односи ги изразуваат со помош на предлозите и со редоследот на зборовите:

Pietro parla a Paolo e ascolta Maria. = Пјетро му зборува на Паоло и ја слуша Марија.

Индоевропскиот јазик претставувал систем од осум падежи: номинатив, вокатив, генитив, датив, акузатив, аблатив, инструментал и локатив. Од овие осум, латинскиот јазик ги изгубил последните два (инструментал и локатив), грчкиот последните три (аблатив, инструментал и локатив), а старословенскиот јазик го изгубил само падежот аблатив. Романските јазици ги изгубиле сите падежи од латинскиот јазик. Истото се случило и со македонскиот јазик кој ги има изгубено сите падежи од старословенскиот јазик.

Во класичниот латински јазик падежниот систем не бил совршен. Кај деклинациите често се забележувала иста форма со повеќе различни функции. Ќе наведеме неколку примери: *rosae* е генитив еднина, датив еднина, номинатив множина и вокатив множина (односно *della rosa, alla rosa, le rose, o rose*); *domīno* е датив и аблатив еднина (*al padrone, con il padrone*). Во множина кај сите деклинации се совпаѓаат формите за датив и аблатив: *rosis, domīnis, civibus* (*alle rose, con le rose; ai padroni, con i padroni; ai cittadini, con i cittadini*). Исто така во множина, формите за номинатив, акузатив и вокатив се совпаѓаат во третата, четвртата и петтата деклинација: *leges, manus, res* (*le leggi, o leggi; le mani, o mani; le cose, o cose*). Номинатив, акузатив и вокатив кај именките од среден род имаат иста форма: *templum, animal, genu* (*il tempio, o tempio; l'animale, o animale; il ginocchio, o ginocchio*). Ваквото совпаѓање на формите честопати доведувало до недоразбирања особено кога и самиот контекст не бил доволно јасен. Оваа состојба станала уште посложена кога

во еволуцијата на латинскиот јазик се појавиле два феномена: губење на крајните согласки и губење на опозицијата меѓу кратки и долги вокали (Dardano & Trifone, 1997, str. 363). На тој начин се изгубиле многу од разликите: на пример, меѓу номинатив и акузатив еднина од прва и втора деklinација: *rosa* наместо опозицијата *rosa/rosam*; *dominu* наместо опозицијата *domīnus/domīnum*. Во трета деklinација се изгубила разликата меѓу генитив и датив еднина: *legi* наместо *legis* и *legi* и меѓу акузатив и аблатив еднина: *lege* наместо *legem* и *lege*. Во исто време, со губењето на разликата меѓу краток и долг вокал, формата *rosā* (номинатив еднина) се мешала со формата *rosā* (аблатив еднина); формата *manūs* (номинатив и вокатив еднина) се мешала со формата *manūs* (генитив еднина, номинатив, акузатив и вокатив множина). На тој начин настанал еден морфолошки колапс: дошло до губење на деklinациите. За да се означат горенаведените односи кои се изразуваат со помош на падежите, се прибегнало кон други два начина на изразување (Dardano & Trifone, 1997, str. 364). Со помош на предлозите се означувале сите прилошки определби кои во класичниот латински јазик се изразуваат исклучиво со помош на падежите:

Класичен латински јазик	Народен латински јазик	Италијански јазик	Македонски јазик
Filiūs patrīs.	Filiu de padre.	Il figlio del padre.	Синот на таткото.
Do panēm matrī.	Do pane ad matre.	Do il pane alla madre.	Ќ давам леб на мајката.
Aratrō terram aro.	Aro terra cum aratro.	Aro la terra con l'aratro.	Ќ орам земјата со плуг.

Вториот начин е со самата местоположба на подметот и директниот предмет: подметот секогаш стои пред прирокот, па потоа следи директниот предмет. Така слободниот редослед (кој бил можен затоа што постоеле деklinациите) се заменува со постојаниот редослед (подмет – прирок – директен предмет):

Класичен латински јазик	Народен латински јазик	Италијански јазик	Македонски јазик
Petrūs Paulūm amat	/	/	
Paulum Petrus amat	Petru ama Paulu.	Pietro ama Paolo.	Пјетро го сака Паоло.
Amat Petrūs Paulūm	/	/	

Од повеќето фонетски феномени видовме како наведените два феномена (губењето на крајните согласки и губењето на опозицијата меѓу кратки и долги вокали) довеле до губење на деklinациите. Со тоа морфологијата се обновува, се развива предлошкиот систем, се раѓаат нови предлози. Но, исто така и синтаксата се развива: се утврдува редоследот подмет – прирок – директен предмет, а исто така се појавуваат и нови структури на синтагмите и на пропозициите. Во класичниот латински јазик генитивот и акузативот немале строго определени функции. Поради тоа сè повеќе имало тенденција за определување на функциите на падежите со посредство на предлозите. Предлозите станувале сè позначајни во историјата на

латинскиот јазик, а падежите полека почнале да губат важност. Покрај старите конструкции (без предлози) како, на пример, *eo domum* (*vado a casa* = одам дома) и *domo venio* (*vengo da casa* = доаѓам од дома), класичниот латински јазик поседува конструкции со предлози: *eo in urbem* (*vado nella città* = одам во градот) и *ex urbe venio* (*vengo dalla città* = доаѓам од градот). Уште во стариот латински јазик се појавиле аналитички конструкции кои претставуваат предвесник на оние кои ќе станат својствени за народниот латински јазик. Така, на пример, ќе сретнеме *dimidium de praeda* (*metà della preda* = половина од пленот), наместо *dimidium praedae* (Dardano & Trifone, 1997, str. 365).

Преминот од класичен латински во народен латински јазик, од кој подоцна настанале романските јазици, го означува не само ширењето на постоечкиот предлошки систем, туку и појавата на нови предлози. Падежите во латинскиот јазик биле заменети од следните предлози: генитивот во народниот латински јазик бил заменет со предлогот *de* (во италијанскиот јазик *di*, а во францускиот и шпанскиот јазик *de*), дативот со предлогот *ad* (во италијанскиот и шпанскиот јазик *a*, во францускиот јазик *à*), аблативот и локативот биле заменети од различни предлози. На тој начин се увидело дека постои вистинска еквивалентност меѓу падежите и предлозите. Така, во граматиките ќе сретнеме како изразот *del padre* одговара на генитивната форма *patris*, додека *al padre* за свој еквивалент ја има дативната форма *patri* (Brøndal, 1967, str. 35).

Во романските јазици, некои од латинските предлози се сочувале (на пример: *ad, de, cum, contra, in, supra*), а некои пак се изгубиле (на пример: *ab, apud, erga, ob, prae, pro, propter*). Многу значајни се новосоздадените предлози: *de+ab* (а можеби *de+ad*)>*da*, *ad+abante*>*avanti*, *de+intro*>*dentro*, *de+retro*>*dietro*, *de+post*>*dopo*, *in+ante*>*innanzi*.

Постојат италијански предлози кои настанале со спојување на предлог и именка: *accanto (a+canto)* = „покрај“, *allato (a+lato)* = „отстрана, настрана“, *dirimpetto (di+in+petto)* = „спроти“ (Dardano & Trifone, 1997, str. 365).

Од гледна точка на потеклото, предлозите како составен дел на адпозициите настануваат по пат на граматикализација или употреба на еден лексички елемент во функција на граматички елемент, односно феномен во кој еден лексички елемент кој располага со свое значење, добива граматичка функција (Dardano & Trifone, 1997, str. 557).

Многу предлози и суфикси потекнуваат од стари, антички зборови кои имале своја семантичка содржина. Така, на пример, предлогот *mediante* (*mediante le promesse* = со посредство на ветувањата) потекнува од партиципот на сегашното време од глаголот *mediare* (посредува). Истиот феномен се однесува на предлозите *durante* и *nonostante* (*durante la partita* = за време на натпреварот, *nonostante la stanchezza* = и покрај заморот) кои настанале од партиципите на сегашното време од глаголите *durare* (трае) и *ostare* (исклучува); предлогот *eccetto* (*eccetto il presidente* = освен претседателот) потекнува од латинската форма *exceptum* или партицип на минатото време од глаголот *excipere*; предлогот *tranne* (*tranne Marco* = освен Марко) е стара форма за императив од глаголот *trarre* (вади, извлекува) и др.

Грамматикализацијата е еднонасочен и постапен процес како последица на кој меѓу лексичките единици и граматичките единици нема остри граници, туку граматикализациониот синцир може да се интерпретира како континуум од јазични единици на чиј еден крај се наоѓаат лексички единици, а на другиот граматикализирани граматички единици. Според тоа и граматикализираноста на јазичната единица која има функција на предлог е променлива величина, па од едната страна на континуумот имаме изразито граматикализиран прост предлог, а од другата

страна предлошко-падежни изрази, како на пример, сложени предлози, кои го започнуваат процесот на граматикализација и не се разликуваат од слободните изрази. Хајне и Кутева (Heine & Kuteva, 2007, str. 83) говорат за три основни граматикализациски синцири кои доведуваат до создавање на предлози, а тоа се: именка>предлог, глагол>предлог и прилог>предлог, односно предлозите според граматикализациската основа можат да се поделат на именски предлози, глаголски предлози и прилошки предлози. На овие три основни граматикализациски синцири можеме да додадеме уште еден, а тоа е придавка>предлог (вака настанатите предлози можеме да ги наречеме придавски предлози). Исто така, предлозите можат да бидат позајмени од други јазици, на пример во англискиот јазик навлегле предлозите *vis-à-vis* (наспроти) и *sans* (без) од францускиот јазик, предлогот *circa* (околу) од латинскиот јазик (Bortone, 2010, str. 92) итн.

Заклучок

За крај би заклучиле дека едно вакво кратко истражување беше неопходно поради фактот што во италијанскиот јазик именските зборови ги загубиле падежните форми, па предлозите ја преземале најважната улога во јазикот – да ги изразуваат синтаксичките функции употребени заедно со именскиот збор или именската група. Во италијанскиот јазик употребата на предлозите бележи исклучителен развој токму поради прогресивното исчезнување на падежните форми кај именските зборови. На процесот на синтетизирање на класичниот латински јазик кој ги искажува синтаксичките односи преку падежни наставки, се спротивставува аналитичкиот процес во италијанскиот јазик, кој секогаш се потпира на предлозите како на знаци кои ги регулираат односите меѓу различни компоненти во реченицата.

Користена литература

1. Andorno, C. (2003). *La grammatica italiana*. Milano: Bruno Mondadori.
2. Battaglia, S. & Pernicone, V. (1965). *La grammatica italiana*. Torino: Loescher Editore.
3. Bortone, P. (2010). *Greek Prepositions: From Antiquity to the Present*. Oxford: Oxford University Press.
4. Brøndal, V. (1967). *Teoria delle preposizioni: introduzione a una semantica razionale*. Milano: Silva editore.
5. Chiuchì, A., Fazi, M.C. & Bagianti, R. (1982). *Le preposizioni*. Perugia: Edizioni Guerra.
6. Chiuchì, A. & Coletti, E. (2006). *Guida all'uso delle preposizioni*. Perugia: Guerra Edizioni.
7. Dardano, M. & Trifone, P. (1997). *La nuova grammatica della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli.
8. Devoto, G. (1940). De Mauro, T. (1976). *Storia linguistica dell'Italia unita*. Roma-Bari: Laterza.
9. Gortan, V., Gorski, O. & Pavao, P. (1982). *Latinska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
10. Heine, B. & Kuteva, T. (2007). *The Genesis of Grammar: A Reconstruction*. Oxford: Oxford University Press.
11. Tračanin, D. (1995). *Gramatičko umijeće*. Zagreb: Latina et Graeca.

*

12. Раданова, Н. и Саржоска, А. (2007). *La sintassi dell'italiano. Corso di linguistica applicata*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
13. Угринова-Скаловска, Р. (1997). *Старословенски јазик: граматика, текстови, речник кон граматиката и текстовите*. Скопје: Универзитет „Св.Кирил и Методиј“.



ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК 2019